

E D E B İ Y A T / H İ K Â Y E

NAHİD SIRRI ÖRİK
SAN'ATKÂRLAR

Yayına hazırlayanlar:
M. Kayahan Özgül
Vahide Bilgi

İçindekiler

BİR İNTER-MEZZOYA PRELÜD / M. Kayahan Özgül	9
Yine Yeniden... / M. Kayahan Özgül	23

ESKİ RESİMLER

Bir Küçük Çocuk	31
Bir Gün Annemle Babam Konuştular	59
Nişantaşı'nın Bir Konağında	69
Eski Zamanlardan	91
Dedemin İki Evlenişi	101
Kanlıca'nın Bir Yalısında	107

SAN'ATKÂRLAR

Şair Necmi Efendi'nin Bahar Kasidesi	151
Bir Heykeltıraş	163
En Güzel Eseri	171
Bir Romancı Profili	183
Dansöz	209
Ankara'nın İlk Barı	229
Beyazlanan Yapraklar	235
Kaldırımlarda Rastladığım Adamlardan	243
Komedy-Trajedy	247
Amerikalı Büyük Mimarla Şarklı Prenses Olan Karısı	257
Tayyareden Çıkan ve Biten Dava	275

BİR KÜÇÜK ÇOCUK*

I. Dünyaya Gelişim

Vakıa dünyaya nasıl gelmiş olduğumu hayal meyal bile hatırlayamayacağım muhakkaktır ve bu hususta münakaşada tereddüt de asla mümkün değildir. Ancak o esnada hazır bulunanlar hadiseyi bana birçok defalar ve öyle tafsilat ile anlattılar ki, doğduğum odada seyirci sıfatıyla ve kocaman bir adam şeklinde duruyordum gibi her şeyi biliyorum. Bir Mayıs ayının 22'sinde, bir Cuma günü ikinci vakti dünyaya gelmişim. Senesi... senesi varsın yazılmasın. Gençliğe veda edeli uzun yıllar olduğu halde bu dünyaya geliş senesinin rakamlarını yazmaya gönül bir türlü razı olmuyor. Bu sebeple sadece şunu söyleyim ki, İstanbul'da, bir Mayıs ayının yirmi ikisinde ve bir Cuma günü akşam üzeri imiş. Beşiktaş semtinde, İhlamur Mahallesi'nde, adına hem Taş Karakol hem Beyaz Karakol hem Süslü Karakol denilen beyaz, süslü ve kârgir bir karakolun tam karşısındaki ahşap, eski ve oldukça büyük evde, bu evin de en üst katında doğmuşum. Ben dokuz yaşına gelinceye kadar orada kaldığımız için biliyorum ki, evin bu en üst katında, karakolun karşısından Abbaspasha Yokuşu'na doğru giden sokağa nazır tarafta üç oda, İhlamur'un ağaçlarıyla Nişantaşı cihetine bakan, biraz da deniz gören cihette ise iki oda vardı. Ve manzaranın güzelliğinden başka, bahar

* "Hayatın Eşiğinden Hatıralar" adıyla yayımlandıktan sonra (*Muhit*, nu. 42, Nisan 1932) büyük eklemelerle yeni şeklini alır.

mevsiminde bu tarafın pencerelerinden tatlı ve baygın ihlamur kokuları gelirdi. Fakat ben maalesef bu tarafta doğmayarak sokağa bakan üç darca odadan ortadakinde doğmuşum. Odada babamın annesi Hasibe Hanım, teyzem Binnaz Hanım ve annemin dadısı ile ebem Servet Hanım bulunuyorlarmış. Annemin de tabiatıyla hazır olduğunu ilave etmek zaittir. Eski tabirle bu “dar dünyaya” kolayca ve anneme âdeta hiçbir eziyet ve zahmet vermeden ayak atmak üzere imişim de, kendisinin dadısı olan kakavan Çerkes’in bu eski ve ahşap ev odasının bir köşesinden bir farenin çıkıp ilerlediğini göreceği tutmuş. Görür görmez de, kuş beyinli ve kakavan bir Çerkes olduğu için “Ay, sıçan var!” diye bağırıvermiş. Annem birdenbire pek korkmuş, can havliyle bir kanapenin üstüne sıçramış, ben de tam iki saatlik bir gecikmeden sonra ve bir hayli güçlüklerle dünyaya gelmişim.

Dünyaya gelince de, âdet hilafına hiç ses sada çıkarmamışım. Çünkü, söylendiğine göre, doğduğum zaman annemin bir bağırsağı başımda sarılı imiş ve bunu ebem Servet Hanım hiç şaşırıp telaş etmeden derhal açmaya ve geldiği yere yollamaya muvaffak olmasaymış, hâlâ kendisinden pek öğrendiğim ve uzun seneler fevkalade korkmuş bulunduğum muzır ve müstekreh bir hayvanla bir Çerkes dadı yüzünden anam da ben de ölüp gidecekmışiz. Başıma dolanıp sağ kulağımın üstünde parmak yeri genişliğindeki hafif bir yassılığın da eseri olduğu söylenen bu bağırsaktan kurtulur kurtulmaz ise, derhal feryatlar ederek ebe hanımın boyunbağına el atmışım. Ve yuvarlacık, tombul tombul, gayetle de süslü ve neşeli olduğunu kendisini o doğduğum günden sonra da birkaç kere gördüğüm için pek güzel hatırladığım ebe hanım, boynundaki boyunbağını ben böyle

çekerken, “Vay yaramaz çapkın vay! Daha şimdi dünyaya geldi de bak bana neler yapıyor!” diyerek latife ve işveler etmiş.

Bayan ebe ile bu oyunlarımız biter bitmez, beni sarıp sarmalayıp annemin yanına yatırmışlar. O zaman annem yirmi iki babam da otuz dört yaşında imişler. Fakat, pek çabuk terakki ve tefeyyüz ederek hem Mabeyn Mütercimi hem Maarif Nezareti Mektupçusu olan ve iki sene evvel o zamanlar daha ibtizâle düşmeyen bâlâ rütbesini de ihraz eden babam, o gün ve gece Yıldız Sarayı’nda nöbetçi olduğundan evde yokmuş. Kendisini davet için hemen adam koşturulmuş. Ve, kendisi geledursun, bana ne isim konması münasip olacağına dair odada müzakereler başlamış.

Bu bahs açılır açılmaz, babamın annesi Hasibe Hanım yeni torununun adını koymaya kendinde hak bulup çok sevdiği merhum kocasının ismini bana vermek istemiş, dedem gibi isminin Ahmed Nafiz olmasını teklif etmiş. Zira benim tevellüdümünden beş yıl evvel annemle babamın ilk çocukları olan kızları doğunca, o tarihte berhayat bulunan annemin annesi ona kendi adı olan Ayşe ismiyle beraber Nihâl adını koymuşmuş.

Lakin bu arzusunu büyükannem söyler söylemez teyzem Binnaz Hanım derhal atılıp demiş ki: “Kardeşçiğime dün gece rüyasında yeşil sarıklı, bembeyaz cübbeli, nur yüzlü bir pir görünmüş. ‘Hanım, yarınki mübarek Cuma günü ikinci vakti senin bir erkek evladın dünyaya gelecektir. Adını Mehmed N... koy!’ diye tembih etmiş. Kardeşçiğim sabahleyin gözlerini açar açmaz beni çağırdı, hal ve keyfiyeti anlattı. Çocuğa kabil değil başka bir isim konamaz!”

Ve evde hüküm ve nüfuz annemde bulunup babamda ve hele asla büyükannemde bulunmadığı için de, bu sözlerle

derhal davayı halledivermiş. Daha babam Yıldız'dan gelmeden adım takılmış. Büyükanmem Hasibe Hanım benim bildiğim son zamanlarına kadar bu rüyaya ve bu dervişin veya şeyhin tavsiye ve tembihine dudak bükerdi ama buna mukabil annemin bu rüyayı yeminler ederek anlattığını ve hatta şeyhin lisanından duymadan önce N. ismini hiç bilmediğine ayrıca yeminler ettiğini de hatırlarım. İtikadı hayli sağlam bir adam olduğum için, dünyaya geleceğimin böyle yeşil sarıklı ve nur yüzlü pirlere tarafından rüyasında anneme haber verilmesi bana epey zaman manevi bir huzur ve emniyet vermişti. Fakat böyle pirlere ve dervişlere tarafından başlayacağı haberi evvelden gelen ve yarısından herhalde bir hayli fazlası da geçip giden bu ömürde, böyle evvelinden yeşil renklere bürünüp müjdelemeye gelinecek hiçbir saadet bulamadım. Bundan sonra olsun bulacağıma dair de hiç emniyetim kalmadığından, artık bu muhterem evliyanın yolunu şaşırarak haberini ve müjdesini yanlış yere getirdiğine hükmediyorum...

II. Ömrümün İlk İki Yılına Dair

Gayet sağlam ve gülbüz bir çocuk olarak dünyaya gelmişim. Annemin pek iyi ve bol sütü varmış ama bana sütnine tutmaya karar verilmiş. Pek kısa bir zaman içinde de üç kere sütnine değiştirilmiş. Bundan dolayı eski sağlamlığım ve gülbüzlüğüm günden güne azalmış. O kadar ki, büyükanmemin rivayetlerine nazaran, ben iki aylık iken bir kere ziyaretimize gelen ebem Servet Hanım beni kucağına alınca, "Ayol kadınlar, benim yavruma ne yaptınız? O dünyaya geldiği gün daha ağırdı, daha büyüktü!" diye hayret ve feriyat etmiş. İki buçuk aylık olduğum zaman ise, üçüncü süt-

nine birdenbire hastalanıp sütü bozulmuş. Bu hasta sütninenin yerine başka birini bulmuşlar ama bana da olan olmuş ve bağırsaklarıma şiddetli bir iltihap gelmiş. O kadar ki, birkaç gün içinde âdeta ölüm haline gelivermişim. Nihayet bir gece o kadar ağırlaşmışım ki, babam Beyoğlu ve İstanbul'un en büyük doktorlarını konsültasyona çağırmış. Ve bu büyük doktorlar, beni uzun uzun muayeneden sonra, neticede artık hayatımdan ümit olmadığını ihsas etmişler. Hatta bir tanesi sabaha çıkmamaklığım ihtimali bulunduğunu da ima eylemiş. Tabii bundan sonra da muayyen vizitelerini alıp ceplerine koymuşlar, evin kapısında beklettikleri arabalarına binerek İhlamur'un dik yokuşunu inmiş, her biri başka semtteki ikametgâhlarına dönmüşler. Sade Beşiktaş'ın Tramvay Caddesi'nde oturduğu, yani el altında bulunduğu için pek ehemmiyetsiz hastalıklar münasebetiyle çağırılan ve bu büyük konsültaya da âdeta hatırı kalmamasın, bir köşede o da bulunursun diye davet edilen Kristiyan Efendi isminde genç ve ehemmiyetsiz bir Ermeni doktor, hastalığımın tamamıyla kabil-i tedavi olduğunu ve beni kurtacağını iddia etmiş. Tedavi edip kurtarmış da.

Hastalığı atlattıktan sonra yeniden yavaş yavaş toplanıp gelişmiş, hatta bir zaman sonra tamamen semirerek yumuk yumuk bir çocuk olmuşum. Fakat semizliğim kadınların lapa dedikleri nevidenmiş ve bir türlü tamamen sıhhatli ve kuvvetli bir hale gelememişim. Vaziyetimizin mütevacı bir halde bulunduğu tarihlerde dünyaya gelerek anne sütüyle beslenip büyüyen ablam dokuz aylıkken yürüdüğü halde, bu bana bir buçuk yaşında nasip olabilmiş. O vakte kadar hep kucakta dolaştırılmışım ve ayak üstünde bile duramazmışım. Ne yazık ki o zaman bir resmimi çıkarmamışlar. Sade biliyorum ki, şimdi nasılsa dökülmeyip kalanları pek

koyu kestane rengi olan saçlarım buğday başakları gibi sarı imiş, kendimi bildim bileli ufak ve kestane rengindeki gözlerim de maviye çalar, pek etli yüzümde âdeta kaybolup görünmezlermiş.

Bir kere yürümeye başladıktan sonra ise müthiş, hatta mühlik bir yaramaz kesilmiş, o lapacılık zamanının acılarını mükemmel çıkarmışım. Nevi tamamen şahsına münhasır afacanlıklarım da varmış. Mesela elime ne geçerse altını üstüne çevirmek âdetimmiş. Oda içinde de üzerine oturmak imtiyazına mazhar olduğum bir iskemleyi ise, eğer dikkat edilmezse kalkarken ters çevirmek âdetimmiş, bundan dolayı ortalık sık sık berbat olur ve yükselen şikâyet feryatları tarafımdan sonsuz kahkahalarla karşılanırmış. Elime geçen şeyleri sık sık pencereden attığım da olurmuş. Her nasılsa elime geçirdiğim bir ekmek bıçağını bir kere en üst katın penceresinden bahçeye fırlatmışım da, bu bıçak misafirlerle beraber bahçede dolaşan babamın tam önüne düşmüş. O yaşta az kalsın baba katili oluyormuşum.

Yaramazlıklarımın böyle tehlikeli olmayanları ise belki daha tahammül edilmez şeylermiş. Faraza öğle uykusunu mutlaka araba içinde uyumalıyımışım. Bu sebeple ya annem ya büyükannem o saatte arabalığa iner, beygirler o gün paytona koşulmuşsa kupa arabaya, kupaya koşulmuşsa paytona ben kucaklarında bulunduğum halde oturur ve seyisle uşakların biri benim uyku müddetimce bu arabayı bir ileri bir geri mütemadiyen iterlermiş. Yemeklerimi ise hizmetçiler değil mutlaka büyükannem yedirmeli, hem lokma lokma ağzıma vermeli imiş. Şu kadar ki bir yere oturup ve önüme sofraya kurulup yemek yemeye ihtimali yok razı olmaz, yemek müddetince odayı süratli adımlarla hiç durup dinlenmeden gezermişim. Ve zavallı büyükannem elinde sahanla beni

arkamdan takip eder, ağzım boşalıp çenem oynamaz olunca hemen yeni bir lokma sokarmış.

Ancak acaba bütün bu yazdığım şeylerde hiç mübalağa yok mu? Bu yaramazlıkları sahiden ve her gün acaba yaparmıy mışım? Çünkü bütün bunlar hep ana, baba, nine, hısımların rivayetleridir ve hiçbirinin hafızamda yerini bulmak imkânı mevcut değildir. Hakikaten kendime ait olan ilk hatıraya gelince, bu denizin manzarasıdır: Annemle berabermişiz. Vapurdan çıkmışız. Uzun bir iskeleden kumsal sahile doğru yürüyoruz. İskelede ilerlerken çok dalgalı, dalgaları yükselip sesler çıkaran, beyaz köpüklerle dolu bir deniz üstünden gidiyoruz. Ve bu dalgaları hep yükselen ve hep ses veren sulardan kısa çoraplı bacaklarım ıslanıyor.

O zaman henüz iki yaşında imişim. Ve son zamanlara kadar bir daha ziyareti nasip olmayan Yakacık köyünde bilmem kime gitmek üzere Kartal'a kadar vapurla gelmişiz. Yakacık'a yaptığımız o ziyaret hakkında başka hiçbir hatıram yok ve esasen bu deniz hatırasına takaddüm etmek şartıyla hiçbir şeyi ve hiçbir insan yüzünü, hatta anamın yüzünü hatırlamıyorum. Fakat denizin o günkü manzarası havasıyla serinliğiyle, sesleriyle, köpükleriyle, büyüklüğüyle, kumsalıyla gözümün önündedir. Çıplak bacaklarıma çarparak verdiği ürperdileri tenim hâlâ hatırlar. Ve denizi gündün güne daha fazla, varlığını bütün zerreleriyle kendisine vermeyi bazen isteyecek kadar çok sevdiğim için, ne zaman var olduğunu ve ne zaman dağılıp yok olacağını bilmediğim başımdaki ilk izin yine kendisinden gelmesini ve kendisine ait olmasını pek tabii buluyorum.

III. En Eski Hatıralarım

Üç yaşımdan itibaren hafızamda parça parça toplanan bir sürü hatıra var. Gerçi aralarında boşluklar ve açıklıklar kalıyor. Lakin hatırladığım şeyleri birbirine bağlayınca, beş yaşıma kadarki hayatım hakkında kendi kendime topluca bir fikir ve bilgi sahibi olabiliyorum. Bana öyle büyük tesiri vermeyen eski ve siyah bir evde oturuyoruz. Halbuki on üç odası, üç setli uzun bir bahçesi, ta nihayette ahır ve arabalığı, ayrıca bahçede uşaklar için bir büyük müstakil odası var. Bana büyük tesirini vermeyişi geniş değil de yüksek olduğundan. Eski bir ev. Odalarının içinde rüzgârlar geziyor ve bu rüzgârlardan evin en üst katı âdeta sallanıyor. Sonradan öğrendiğime göre, babamla annem evlenmeden evvel, çocukluklarında pek iyi günler görmekte beraber devlet düşkününü denecek bir hale gelmişlermiş ve her ikisi de Ak-saray tarafında otururlarmış. İzdivaçlarından bir müddet sonra, Yıldız'da padişahın serhafiyesi Kadri Bey'e ait ve ufakça bir eve nakletmişler ve rahmetli ablam Ayşe Nihâl orada doğmuş. Benim doğduğum eve ise bilahare ve babam saray mütercimliğini muhafaza etmekle beraber Maarif Nezareti Mektupçusu da olduktan sonra taşınmışlar. Burası Babîâli Hukuk Müşaviri Kapril Efendi'nin kayınvalidesine aitmiş, kirası da o zaman için ehemmiyetli bir miktar, beş altınmış.

Ahşap ve hayli eski olduğu, ötesinde berisinde delikler bulunarak bu deliklerden de rüzgâr içeri girdiği için, evi "yırtık ev" diye tavsif ediyorum. Biz en üst katında ve doğduğum tarafın aksi cihetinde yatıyoruz. Pencerelerden İhlamur'un büyük ağaçları, bembeyaz taşlı setleri görünüyor. Ben annemin "hanım" ve ablamlarla benim "haminne"

dediğimiz büyükannemle bir odada yatıyorum. Yanımızdaki oda kardeşimle matmazelinin. Karşiki tarafın üç odasından birinde kendisine “Ayaya Baba” dediğimiz babamın büyükannesi yatıyor. Birinde dünyaya geldiğimi henüz bilmediğim öteki iki oda da hiç boş kalmıyor ama sakinlerine ait bir hatıraya malik değilim.

Annem yukarıya nadiren çıkıyor ve odamıza uğrayınca da çok kalmıyor. Gelişlerinin nadir oluşundan ve az sürüşünden müteessirim. Çünkü, çirkin ve ziynetsiz insanlara hiç tahammül edemediğim gibi güzel ve süslü insanları da çok severim, annemi ise herkesten fazla beğenirim.

Annem... o zamanki haliyle gözümün önüne geliyor. Altın gibi sarı saçları, gökler gibi mavi gözleri ve uzun boyu, çok ince beliyle kusursuz endamı var. İpekli elbiselerinin alekser uzun etekleri boyuna daha uzun ve âdeta esrarlı bir mahiyet veriyor. Ve bu eteklerin hışıltısı âdeta musikiyi andırıyor. Fakat musikiye benzeyen bu hışıltılar, onun gelişini daha kendisi kapıyı açmadan haber veriyorlar da gidişini acaba neden sezdirip bildirmiyorlar? Çünkü, onun her gelişinde, kendisini uzun uzun seyirle geçen birkaç dakikayı müteakip bir an için herhangi bir şeye dalıp sonra tekrar eteklerinin yanına avdete kalksam, artık kendisini odada bulamıyorum. Ne zaman, nerden, nasıl kaçıp gitmiş olduğuna şaşıyor ve “A annem nereye gitti? A, A!” diye soruyorum. Haminnemin değişmeyen bir cevabı oluyor: “Annen uçtu, yavrum” sözleri. Bir kere, “Öyle ise annemin kanatlarını keselim de artık uçmasın” dediğimi hatırlıyorum. Fakat bir tepe üzerindeki evin en üst katındaki odamızda bu mütalaayı kemâl-i saffetle mi söylemişim yoksa o zamandan mı nüktedanlığa kalkışmışım, bunu şu anda tayin edemeyeceğim.

Ve herhalde artık yeni yürümeye başladığım zamandaki kadar yaramaz değilim. Üç türlü oyunum olduğunu ve sabahtan akşama kadar hep bu oyunlarla vakit geçirdiğimi hatırlıyorum. Bu üç çeşit oyunun “bebek açilari”, “resim açilari” ve “çamaşır açilari” diye muayyen isimleri de var. Fakat bütün oyunları daima yalnız oynarım. Benimle beraber oynamak ablamın asla âdeti değildir ve mahalleden hiçbir çocuk eve ve bahçeye ayak atmaz. Eve daima misafirler geldiği halde bunlar da ya çocuksuz kimselerdir yahut çocukları yukarıya gönderilmezler. Velhasıl, haminnenin nezareti altında hep yalnız oynarım; oyunların mahiyetine gelince, bebek açilari en çok ablamın hizmetinden vaktiyle canlarını kurtarıp tekaüt edilmiş bebeklerle oyunumdur. Resim açilari oyunu ise nev'e ayrılır. Biri, adetleri galiba on ikiye varan, sahifeleri hayli mebzul ve kapakları kırmızı resim albümlerini saatlerce karıştırıp resimlere bakmaktır ki, bunun bir ziyan ve mahzuru yoktur. Lakin ikincisi hayli sermaye yiyen ve mahzurları olan bir oyundur. Zira, bu oyuna başlayınca, elimde bir makas, resimli gazetelerden mütemadiyen resimler oyar, ortalığı kesilip parçalanmış kâğıtlarla doldururum. Çamaşır açilari ise oyunlarım içinde büyükannemle hizmetçilerin şikâyetlerini pek davet eden bir oyundur, hatta her gün oynamaklığıma müsaade edilmez. Zira bu oyun, dolaplardaki tekmil çamaşıruları, havluları vesaireyi çıkarıp halıların üstüne yığmak ve tabii hepsini yerlerde buruşturup kirletmek üzere birer birer sermek suretiyle oynanır. Ve biraz evvel dediğim gibi, ablamın bütün bu oyunlara iştiraki asla vaki değildir. Esasen galiba matmazeli kendisinin bizim odaya uğramasını bile yaşıyla mütenasip bulmuyor olacak ki, biraz sık gelse veya fazla kalsa, kapının önünde görünerek (Nihâl! Nihâl!) diye ses-

lenir ve bir şeyler söyler. Fakat neler söylediğini bilmem, sade Fransızca söylediğini anlarım. Benim Fransızca'da bildiğim sözler onu, on beşi geçmez, ablam ise âdeta bir büyük hanımdır. Matmazeliyle Fransızca ve iki Rum hizmetçi ile Rumca konuşur.